

YAPON TA'LIM TIZIMI VA TA'LIM ISLOLOTI

Yursinboyev Jahongir Mehrojiddin o'g'li

Abdiyobov Xusan Anvar o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti magistranti

Annontatsiya: Yaponiya ta'lim tizimi mehnatsevarlik, shaxsning o'zini doimiy ravishda so'roq qilish va muntazam o'qish odatlarini egallashga asoslangan. Yapon xalqining barcha sohalarda muvaffaqiyat qozonishining sababi odamlarning qat'iyatliligi va qat'iyatiga bog'liq, deb ishoniladi. Shu bilan birga, yapon talabalarining ilmiy yutuqlari xalqaro standartlardan ancha yuqori. Tadqiqotda yuqorida ko'rsatilgan maqsadlarga erishish uchun yaponiyaliklar tomonidan amalga oshirilgan so'nggi ta'lim islohoti ko'rib chiqildi. Islohotning muhim xususiyatlari; U shaxsiy muvaffaqiyatga jamoaviy muvaffaqiyatga qaratilgan, shaxslarning ruhiy va jismoniy salomatligini yaxshilaydi va zamon talablariga muvofiq ta'limning texnik va badiiy xususiyatlari bilan o'ziga ishonch hissini beradi. Shaxslarning o'z ta'lim huquqlaridan foydalanish imkoniyati konstitutsiyaviy kafolatlangan bo'lib, ta'limning har bir bosqichida, o'quvchilardan tortib o'qituvchilar va ma'murlargacha qattiq raqobat muhiti yaratilgan.

Kalit so'zlar: Yaponiya, Ta'lim, Islohot va Muvaffaqiyat

KIRISH

Rivojlangan mamlakatlarda ta'limning ahamiyati yaxshi ma'lum bo'lganligi sababli, texnologiya va fanda aql bovar qilmaydigan tezlikda yangi ishlanmalar amalga oshirilmoqda. Yaponiya cheklangan sirt maydoniga ega. Yerining 80% tog'li bo'lib, dehqonchilik va chorvachilik uchun yaroqsiz. Biroq, u dunyodagi ikkinchi yirik iqtisodiyotga ega. Mamlakatning bu muvaffaqiyatining sabablarini o'rganish

kerak. Ushbu maqolaning maqsadi texnologiya sohasida doimo bir qadam oldinda bo'lgan Yaponiyaning ta'lim islohotini o'rganishdir. Ushbu sharhning maqsadi ta'limning yosh talablari bo'yicha qanday amalga oshirilayotganini, ta'limda standartlashtirish qanday amalga oshirilayotganini va mamlakatning boshqa maktablari, xususan, rivojlangan mamlakatlar bilan raqobatlasha oladigan ta'lim dasturlari qanday yaratilganligini o'rganishdir. .

Ta'lim mamlakat taraqqiyoti va uning zamonaviy davlatlar orasida o'rin olishida juda muhim rol o'ynaydi. Dunyoda kuchli va obro'li davlat bo'lish sog'lom va doimiy rivojlanayotgan iqtisodiyot bilan mumkin. Iqtisodiyotning tez va barqaror rivojlanishiga butun aholi ham ishlab chiqarishda, ham iste'molda qatnashgandagina erishish mumkin. Bu to'g'ri bandlik va ta'lim siyosatiga rioya qilishni talab qiladi.

Ikkinchi jahon urushidan keyin Yaponiyada ta'limda teng imkoniyatlar va ta'lim standartlarini oshirish jamiyat rivojlanishida juda muhim kuch ekanligi tushunildi. Ta'limdagi islohot g'oyalari quyida keltirilgan sabablardan kelib chiqqan.

1-Mamlakatda bezorilik, darsdan qochmaslik, maktabda zo'ravonlik kabi jinoyatlar yoshlar tomonidan tez-tez sodir bo'ladigan xatti-harakatlarga aylandi.

2-Nammaviy ta'lim tufayli keraksiz ma'lumotlar berish, ta'limni individuallikka yo'naltirish natijasida yoshlarning kompetensiyalari e'tibordan chetda qoldi.

3-An'anaviy ta'lim tizimi ijtimoiy-iqtisodiy, globallasuv, kompyuterlashtirish, fan va texnologiya taraqqiyotiga guvoh bo'ldi, lekin jamiyat talablariga javob bera olmadi.

Islohotni amalga oshirishda ettita ustuvor strategiya belgilandi. Bular;

1-O'quvchilarning boshlang'ich maktab ko'nikmalarini oshirish uchun "osonroq tushunish sinflari"ni ochishga qaror qilindi. Bu sinflar ko'pi bilan yigirma nafar o'quvchidan iborat bo'lishi hamda o'quvchilarning shaxsiyati va ko'nikmasini shakllantirish imkonini beradigan milliy o'quv yutuqlari testlarini amalga oshirish rejalashtirilgan.

2- Yapon xalqini jamoaviy va turli dasturlarda ishtirok etishga undash

qaror qildi. Maqsad - turli ta'lim dasturlari va jamoat ishlarida, ayniqsa, kitobxonlik dasturlarida ishtirok etishni rag'batlantirish, axloqiy tarbiyani yaxshilash va o'quvchilar tomonidan axloqiy tarbiyada foydalanish uchun materiallar va o'qituvchilarni ajratish, oila va jamiyatda ta'limni jonlantirish.

3- Tashvishlardan xoli va iloji boricha qiziqarli o'quv muhitini yaratish va maktab ta'limiga hissa qo'shayotgan kattalarni rag'batlantirish, madaniy va sport tadbirlarini boyitish (maktab to'garaklari faoliyatini rag'batlantirish) va o'quvchilarning o'ziga ishonchini ishonchli tarzda qozonish, ularning ruhiy salomatligini yaxshilash; maktabda zarar etkazadigan o'quvchilar va ular o'quvchilarni zararli ma'lumotlardan himoya qilish uchun to'g'ri xulq-atvor namunalarini ishlab chiqish uchun qabul qilingan.

4- Jamiyat va ota-onalarning ishonchiga sazovor bo'lgan maktablar tashkil etilishini qo'llab-quvvatlash, har bir kishi o'zi qaror qabul qilishi mumkin bo'lgan maktablar tashkil etilishini rag'batlantirish tavsiya etiladi. Axborotni oshkor qilish va oilalar ishtirokida tuzilgan ta'lim kengashini qaytadan tashkil etish to'g'risida qaror qabul qilindi. Har bir jamiyatning o'ziga xos xususiyatlariga ega bo'lgan yangi maktablar tashkil etish va maktab kengashlariga ajratilgan a'zolar sonini ko'paytirish orqali maktab kengashlari tizimini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi.

5- O'qituvchilarni ta'lim sohasi mutaxassislari sifatida tayyorlash, muvaffaqiyatli o'qituvchilarning maoshlarini maxsus oshirib, mukofotlash tizimini yo'lga qo'yish va o'qituvchilik qobiliyatiga ega bo'lmagan o'qituvchilar uchun o'lchovlarni amalga oshirish va yaxshilanishlar bo'lmaguncha ularni sinfga olib bormaslik to'g'risida qaror qabul qilindi. ularning o'qituvchilik qobiliyatlari. U o'qituvchilarning sifat tizimini takomillashtirish, o'qituvchilar malakasini oshirishning yangi usullarini ishlab chiqish va ish tajribasidan jamiyatda samarali foydalanish imkoniyatlarini oshirish maqsadida qabul qilingan.

6-Xalqaro standartlarda universitetlar tashkil etish rag'batlantirildi. Kelajak avlod yetakchilarini yaratish maqsadida universitet ta'limi va ilmiy yordamchilarini kuchaytirish (17 yoshli talabalarni universitetga qabul qilish tizimini ishlab chiqish),

universitet ta'limini raqobat muhitida olib borish va milliy universitetlarni qayta tashkil etish tavsiya etiladi. Milliy universitetlarga institutsional maqom imtiyozlarini berish, universitet xodimlarining oson o'tishini ta'minlash va professor-o'qituvchilari uchun raqobatbardosh imkoniyatlarni ta'minlashga qaror qilindi. Talabalarni baholash tizimi moslashuvchan emasligi, professor-o'qituvchilarning pedagogik mahorati oshirilgani ta'kidlandi. 7-Yangi asrga yangi ta'lim qarashlarini o'rnatish, ta'lim muassasalarini rivojlantirish, ta'limni rag'batlantirish tizimlarini yo'lga qo'yish va ta'limning asosiy qonunini zamon bilan uyg'unlashtirish maqsadida qabul qilindi.

BUGUN YAPON TA'LIM TIZIMI

Yaponiyada 1945-yildan keyin zamonaviy ma'noda jamiyatga zarur bo'lgan ta'lim muassasalari davlat rejalari asosida tashkil etildi. Ushbu ta'lim muassasalari rivojlanish va diversifikatsiya dasturi bilan boyitilgan. Tadqiqotlar hali ham davom etmoqda. Yaponiyadagi ta'lim muassasalari; Ular uchta asosiy guruhga bo'lingan: milliy, mahalliy va maxsus. Ta'lim, fan va madaniyat vazirligi tomonidan markazlashtirilgan holda boshqariladigan maktablar milliy maktablardir; Mahalliy hokimiyat organlari (gubernatorlar, munitsipalitetlar, viloyat maxsus boshqarmalari) tomonidan boshqariladigan maktablar mahalliy maktablar deb ataladi. Ushbu tizim doirasida ta'lim xizmatlarini ko'rsatadigan asosiy ta'lim muassasalari quyidagilardir: maktabgacha ta'lim muassasalari, boshlang'ich maktablar, o'rta maktablar, litseylar, oliy o'quv yurtlari, xususiy maktablar va xususiy o'quv muassasalari. Yaponiyada har bir ta'lim muassasasining maqsadi aniq belgilab qo'yilgan, o'z maqsadlariga erishish uchun muassasalarga zarur bo'lgan asbob-uskunalar va texnik jihozlar asosan bajarilgan. Ta'lim muassasalariga respublika byudjeti, mahalliy davlat byudjeti va xususiy muassasalar byudjetidan ulushlar ajratilib, oilalarning majburiy bo'lmagan ta'limga hissasi qo'shildi. Ta'lim xarajatlarining asosiy qismini majburiy ta'limga o'tkazish orqali davlatShuningdek, u barcha ixtiyoriy ta'limni pulli qildi. Davlat maktablari ta'lim xizmatlarini arzonroq to'lovlarda taklif qiladi, xususiy muassasalar esa biroz yuqoriroq to'lovlarni taklif qiladi. Pullik ta'lim xizmatlarini olishda qiynalayotgan talabalar uchun

stipendiya imkoniyatlari joriy etildi va kengaytirildi. Yaponiya ta'lim tizimidagi maktablar va bu maktablarda o'qiyotgan o'quvchilar soni rasmlarida ko'rsatilgan. Doimiy ravishda ta'limni takomillashtirish bo'yicha ishlar olib borilayotgan Yaponiyada har 10 yilda ta'lim tizimini qaytadan baholovchi islohotlar amalga oshiriladi. Oxirgi Yaponiya ta'lim islohotining eng muhim xususiyatlari quyidagilardan iborat; Texnologiyada rejalashtirilgan maqsadlarga erishish uchun u davr talablariga muvofiq shaxsning jamoaviy muvaffaqiyatga erishishiga e'tibor qaratadi, ta'limning texnik va badiiy xususiyatlari bilan shaxslarning ruhiy va jismoniy salomatligini yaxshilaydi va ta'minlaydi. ularni o'ziga ishonch bilan. Buning sababi, uning his-tuyg'ularini yaratadigan tuzilishga ega. Ta'lim turli xil usullar yordamida amalga oshirilishi mumkin. Masofaviy ta'lim dasturlari ham kengroq auditoriyaga ta'lim imkoniyatlarini taklif qilish uchun kiritilgan. Oxirgi va katta islohot 1987-yilda amalga oshirildi. Ta'lim dasturlari Ta'lim, fan va madaniyat vazirligining tegishli bo'linmalari tomonidan tayyorlanadi va butun mamlakat bo'ylab bir xil o'quv rejasi qo'llaniladi. Yaponiyada ta'limning rivojlanishini nazorat qiluvchi to'rtta muhim komissiya mavjud. Ushbu komissiyalar ta'limdagi uzilishlar yoki talabalarning rivojlanish tendentsiyalarini kuzatish orqali hisobotlar tayyorlaydi. Hisobotlarda tub islohotlarga oydinlik kiritildi. Umuman, har 10 yilda ta'lim sohasida tub islohotlar o'tkazishni an'anaga aylantirgan yaponlar komissiyalarning oraliq hisobotlarini inobatga olgan holda vaqti-vaqti bilan ta'lim sohasida kichik tuzatishlar kiritib turadi.

Mashg'ulotlarni nazorat qilish uchun quyidagi komissiyalar tuzildi.

1- Markaziy ta'lim kengashi

1952-yilda tuzilgan bu komissiya xalq ta'limini rivojlantirishning reja va dasturlarini tuzadi. Vaqti-vaqti bilan hisobotlar tayyorlaydi va ularni Vazirlikka taqdim etadi.

2-Ta'limni isloh qilish bo'yicha milliy kengash

1984-yilda tashkil etilgan ushbu komissiya vazirlik maslahatchisi sifatida faoliyat yuritib, ta'limni isloh qilishning istiqbolli rejalari ishlab chiqilmoqda.

3-Universitet kengashi

1987-yilda tashkil etilgan mazkur komissiya universitet va oliy o'quv yurtlari muammolarini doimiy ravishda kun tartibiga qo'yib, bu borada islohot ishlarini olib bormoqda.

4-Umrbod ta'lim kengashi

1990 yilda tashkil etilgan ushbu komissiya umrbod ta'lim tizimini rivojlantirish va norasmiy ta'limni rejalashtirish bo'yicha tadqiqotlar olib boradi. Oilalar, o'qituvchilar va talabalar rejalashtirilgan dasturlardan tashqari o'qish o'rta va o'rta maktabda tanlangan va boshlang'ich maktab darajasida amalga oshiriladigan mustahkamlangan ta'lim bilan ta'minlanishi kerakligiga rozi. Yangi ta'lim dasturini amalga oshirishning dastlabki yillarida o'quv rejasi barcha o'quvchilarga qo'llanildi. O'rta maktabning 2-3-sinflariga qadar ko'pchilik o'quvchilar o'zlarini jiddiy akademik raqobatda ko'rmaydilar. Ba'zi o'quv fanlari o'qituvchilar, ota-onalar va talabalarga asoslangan muhitlar tomonidan kiritilgan va ular Yaponiya maktabiga kirish imtihonlarida juda muhim rol o'ynagan. Tegishli tomonlar ushbu tizim talabalar va o'qituvchilarga haddan tashqari bosim o'tkazayotganini his qilishdi. Garchi Yaponiya Ta'lim vazirligi shaxslarni uzoqroq muddatga o'qitish tarafdori bo'lsa-da, haqiqiy mashg'ulotlar kunlari qisqartirildi. Bu holat o'qituvchilar va talabalarni bezovta qildi. Boshqa tomondan, xususiy maktablarga kirish imtihonlaridagi shiddatli raqobat Poole raqobatini tezlashtirdi. Universitetlar fundamental tadqiqotlarni amalga oshirish uchun kuchliroq byudjet resurslariga ega va o'zlariga kerakli kadrlarni jalb qila boshladilar. Yaponiya an'anasiga ko'ra, ta'lim dasturlari milliy darajada tuzilgan. Bu dasturlarni ishlab chiqarishda maktab ma'muriyati va o'qituvchilarining hissasi unchalik ko'p emas. Ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy yondashuvlar Yaponiyadagi ishchi guruh tomonidan qayta tashkil etilgan bo'lib, u xilma-xillik, moslashuvchanlik va rang-baranglikni ta'kidlaydi va ta'limni iloji boricha mahalliyashtirishga qaratilgan. Yaponiyadagi ta'lim islohotidan so'ng birinchi o'ringa chiqadigan eng muhim muammo - bu tashkil etilgan o'quv dasturi haqida ta'limning etishmasligi. Savol shundaki, o'qituvchilar dastur bo'yicha talabalarning etnik o'ziga

xosligi farqlariga qanday yondashadilar. Global miqyosda ta'limni olib borishda ikkita muhim farq bo'lishi mumkin. Ulardan birinchisi, dunyoga raqamli shaklda erishish faqat ingliz tili orqali mumkin. Ikkinchisi, har bir jamiyatning asosiy madaniyatini aks ettiradigan mahalliy tillarni o'rgatishdir. Bularni birgalikda baholash natijasida talabalar madaniy, global va milliy ta'limni tegishli darajada egallashlari mumkin. Vasiyat va Yamamura. Milliy farovonlik ta'lim bilan chambarchas bog'liq. Xalq o'rtamiyona bolalardan ko'ra ko'proq ta'lim berib, o'qitib yashasa bo'ladi, deb ishoniladi. Aqlli bolalar mamlakat muammolarini hal qilishlari va farovonlikni oshirish uchun yangi texnologiyalarni ishlab chiqishlari mumkin. Aqlli bolalar vazifani bajarish uchun kamroq vaqt talab etadi Tanabe. Yaponiyada bolalar imtihonlarga tayyorgarlik maktablar orqali borishini bilishadi va ular o'z xohishlari bilan maktabga borishadi. Oilalar o'z farzandlariga o'rtamiyonalik hayotda hech narsa olib kelmasligini tushuntirish uchun ishontirishdan foydalanadilar. Ular, shuningdek, ularni optimal mahsuldorlikka undaydigan qattiq jadvallarni saqlaydilar. Yaponiyada ta'lim tizimi o'quvchilar qila oladigan va qila olmaydigan narsalarni solishtirmaydi. Bu ularga maksimal ehtiyotkorlik bilan harakat qilish imkonini beradi. Yaponlar ham ta'limda tenglikni ta'minlashga harakat qiladilar. Ular o'quvchi qancha ko'p mehnat qilsa, shunchalik tez o'rganishi mumkinligini anglab yetdilar. Kambag'al oiladan chiqqan mehnatkash, yorqin o'quvchining elita maktablariga qabul qilish imkoniyati boy oiladagi o'rtacha o'quvchiga qaraganda. Imtihonlar Yaponiya ta'lim hayotida muhim o'rin tutadi. Iqtidorli talabalarni tanlash Yaponiya ta'lim tizimining eng muhim xususiyati hisoblanadi. Chunki davlatdan kutilayotgan samaradorlik imtihon tizimlarida juda puxta bo'lishni talab qiladi. Yaponiya ta'lim tizimi turli usullar yordamida amalga oshiriladi. Ta'lim qiyin va dars soatlari uzoq bo'lsa-da, talabalar orasida o'z joniga qasd qilish darajasi juda past. Mamlakatda har bir inson ta'lim olish imkoniyatiga ega. Agar ular etarlicha harakat qilsalar, hayotda muvaffaqiyat qozonishlari mumkin. Yaponiya va boshqa mamlakatlarning muvaffaqiyati yosh aholining yaxshiroq ta'lim olishiga bog'liq.

YAPON TA'LIM TIZIMINA TANIDIY YONDASHLASHLAR

Radikal deb hisoblash mumkin bo'lgan o'zgarishlar amalga oshirilib, muvaffaqiyatli amalga oshirilgan bo'lsa-da, islohotga qarshi jiddiy tanqidlar mavjud. O'qituvchilarni qayta tayyorlash binolar va jihozlarni yangilash yoki yaxshilashdan ko'ra muhimroqdir. Sinf hajmini qisqartirish sabablarini to'xtatish uchun etarli o'lchov usuli mavjud emas. yangi bitirgan O'qituvchilikka nomzodlarning o'z vaqtida shartnoma asosida samarali ishlashi masalasi noaniq. Darslarni sun'iy yo'ldosh orqali masofadan o'tkazish va bu usul yordamida o'qituvchilarni o'rgatish foydali ekanligiga shubhalar bor, natijada qisqa vaqt ichida interaktivlik va intensiv darslar qoniqarsiz bo'lmoqda. Ushbu davrda ta'lim tizimini boshqara oladigan va mas'uliyatni o'z zimmasiga oladigan maslahatchilarni tayyorlash haqida o'ylash juda qiyin.

NATIJALAR

Ushbu tadqiqotdan quyidagi xulosalar chiqarildi. Yaponiyada ta'lim islohotiga ehtiyoj borligi yaxshi tushunildi va davlat, xususiy va ko'ngilli tashkilotlar islohotni qo'llab-quvvatladi. Yaponiya ta'lim islohoti ehtiyojlarni qondirdi va shuning uchun yapon ta'limi muvaffaqiyatli bo'ldi. Ushbu islohotda xususiy va mahalliy ta'limga katta ahamiyat berildi va ta'lim yuki to'liq xalqqa topshirilmadi. Islohot tufayli shaxsiy yutuqlar jamoaviy muvaffaqiyatlar bilan mustahkamlandi. Davr talablaridan kelib chiqqan holda amalga oshirilgan islohot kishilarning ruhiy va jismoniy salomatligini mustahkamlab, ularda o'ziga bo'lgan ishonch hissini shakllantirdi. Norasmiy ta'lim tizimi bilan jamiyatning barcha qatlamlari uchun mos bo'lgan ta'lim dasturlari ishlab chiqilgan. Shaxslarning o'z ta'lim huquqlaridan foydalanishi konstitutsiyaviy kafolatlangan bo'lib, ta'limning har bir bosqichida, o'quvchilardan tortib o'qituvchilar yoki ma'murlargacha juda qattiq raqobat muhiti yaratilgan. Imtihonlar Yaponiya ta'lim hayotida muhim o'rin tutadi va iqtidorli talabalarni tanlash Yaponiya ta'lim tizimining eng muhim xususiyati hisoblanadi. Chunki imtihan tizimlaridagi puxta xatti-harakatlar Yaponiyani bugungi kunda ta'lim va texnologiya sohasida juda yaxshi nuqtaga olib keldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Binici, H. (2003). Standart kasbiy texnik ta'lim, Standart jurnali, 42, 503, 87-93.
2. Mizukoshi, T., (2001). Yaponiyada ta'lim islohoti, Retrospektiya va istiqbol, Kansai universiteti professori, Yaponiya, Osaka universiteti faxriy professori, Yaponiya(Report).
3. Ozdebir, I. (2000). Yaponiya ta'lim tizimi va xususiy repetitorlik maktablari, Özdebir nashri, 48 bet.
4. Power, NC, (2000). Ta'limdagi global tendentsiyalar, Xalqaro ta'lim jurnali, 1, 3, 152-163.
5. Poole, G.S., (2003). Yaponiyada oliy ta'lim islohoti: Amano Ikuo1 "Universitet inqiroz sharoitida", Xalqaro ta'lim jurnali, 2, 3, 149-176.
6. Riley, RW Takai, RT Conaty, J.C., (1998). theYaponiyadagi ta'lim tizimi: amaliy tadqiqotlar natijalari, Talabalar yutuqlari bo'yicha Milliy institut, o'quv rejasi va AQSh ta'lim departamentining ta'lim tadqiqotlari va takomillashtirish bo'yicha baholash idorasi, bet:1-8 (hisobot).
7. Tanabe, S., (2000).Yaponiyada ta'lim islohoti, sifat yo'llari, Xalqaro konferensiya, Ma'ruzalar, Bido pre Kranju, Sloveniya, 8-10 aprel, 2000 yil, Koperdagi menejment kolleji, Yaponiya.
8. Wills, D.Y. Yamamura, S., (2002).WCCES Komissiya 6: 2001 yilgi maxsus Kongress muammosi, O'tish davridagi yapon ta'limi, 2001 yildagi o'tish davridagi yapon ta'limi, Madaniy va siyosiy o'zgarishlarning radikal istiqbollari,*Xalqaro ta'lim jurnali*, 3, 5,
9. Wills, DY, (2002).WCCESKomissiya 6: 2001 yilgi maxsus Kongress muammosi, Yaponiya ta'limining o'tish davridagi fuqarolik muammolari, 21-asr uchun: "sof" yoki "ko'p madaniyatli"? Yaponiyada ko'p madaniyatli fuqarolik ta'limi, *Xalqaro ta'limjurnal*, 3, 5, 16-32.